

Cvinger

Veliki zemeljski prstan

Dostop: Arheološko najdišče Cvinger leži na nizki gozdni vzpetini jugozahodno od Dolenjskih Toplic (12 km iz Novega mesta ali 2 km iz Podturna pri Dolenjskih Toplicah). Na markirano pot po njem je primerno stopiti na treh mestih: pri prostoru za taborjenje takoj za Dolenjskimi Toplicami, v Meniški vasi ali na označenem mestu ob cesti, ki pelje iz Meniške vasi proti Dolenjskem Toplicam.

Naravne lepote

Zgodovinsko-kulturne znamenitosti

Povsod na Dolenjskem najdemo prazgodovinska gradišča, imenovana cvingerji. Kar šest krajev ali ledin, imenovanih cvinger, pa je v znanstveni literaturi zapisanih z velikim C, med njimi tudi gozd Bržanovec pri Dolenjskih Toplicah. S cvingerji se ne diči le znanost, ampak tudi turistična ponudba doline Krke. Zasluga za to gre arheologiji, vedi, ki se ukvarja z mrtvimi rečmi, a je vendarle večno živa. Dolenjski arheologi znajo svoje izsledke predstaviti preprosto in zanimivo, v muzejih ali v naravi.

Stati na cvingerju pomeni stati znotraj prazgodovinskega obzidja oziroma kar na obzidju samem. Pomeni sprehoditi se po ostanku obzidja, po zaraščeni grbini, ki kakor prstan ali obroč (v ljudskem govoru popačeno imenovan cvinger) obkroža kakšno vzpetino; ta pa je večkrat podobna prisekanemu stožcu. Zabavno se je po takem okopu vrniti na svoje izhodišče, preračunati, koliko korakov je bilo

potrebnih za to krožno pot, izračunati, kolikšen bi utegnil biti premer obhodne poti in kolikšno površino ima notranje polje kroga ali elipse, torej prazgodovinskega kraja. Izletnik, ki ga žene raziskovalna radovednost, se mimogrede spremeni v ljubiteljskega arheologa, še zlasti če ga odlikuje ne pretirani presežek domišljije; zakaj tisto polje znotraj cvingerja je bilo nekoč poseljeno. Pod puklastimi senožetmi, grmičevjem ali skrotjem, tudi pod gozdom so pokopani zakladi, kakršnikoli že: palače, svetišča, grobišča, hiše, delavnice, trgovine ...

Čez dolenjske cvingerje danes ropotajo kosilnice ali traktorji ali pa so zaraščeni, zakraseli in

Novomeški arheologi so na najbolj zanimivih točkah Cvingerja postavili izčrpne pojasnjevalne table in tako obiskovalce na nazoren način seznanili z rezultati svojega uspešnega znanstvenega dela.

zdrti, umaknjeni v odročnost in neprehodnost. Znanstveno ocenjeni, tu in tam odkopani, vpisani v arheološke kartoteke in sisteme čakajo na nadaljnja izkopavanja, na še več znanja o neznanem ljudstvu (ali ljudstvih) iz starejše železne dobe ali halštata (tako imenovanega po izrednih najdbah iz obdobja približno 800–400 let pred našim štetjem v avstrijskem kraju Hallstatt), o katerem so izkopenine že veliko povedale, osupljivo zgovorno in obenem skrivnostno.

Zaradi njih so naši muzeji bogati in privlačni (in žal tudi tuji muzeji obogateni). V njih so razstavljene sijajne čelade in oklepi, cartkan zlat ženski nakit, na primer iz grobišča pod virskim cvingerjem pri Stični. In orožje je videti, kakor da bi bilo izdelano za estetske užitke muzejskih obiskovalcev, ne za ubijanje. Kakšne zgodbe pripovedujejo šele bronaste vedrice s svojimi prizori iz plemenitaškega, vojaškega in duhovnega življenja tistega daljnega neznanega ljudstva ... Te zgodbe so naša likovna Iliada.

Čez številna najdišča takih predmetov se danes stezajo ceste ali na njih stojijo hiše. Arheološko delo je na žalost prej hitro pospravljano starin pred gradbenimi stroji kakor pa odgrinjanje prostorov, ki naj v sedanjosti pridejo ponovno na svetlo, sodobnikom v pouk in veselje.

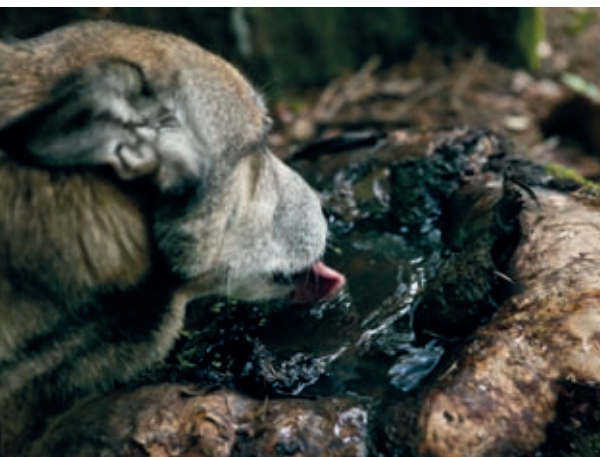
Cvinger pri Dolenjskih Toplicah pa je izjema. Na Bržanovcu, gostem in bogatem, rahlo vzdignjenem gozdu med Krko, Radeščico in Sušico, sta se srečno poročila arheološka znanost in gozdarsko gospodarjenje. Za ekipo novomeškega arheologa Boruta Križa in za njegovimi predhodniki niso ostale le jame in odkopani kupi zemlje. Nobene nemarne razbrskanine ne boste našli na Cvingerju, nobene škrbine v njegovem obzidju, vstopili boste v živ muzej, poln naravne svežine, skrivnostnosti in poučnosti. Resda tu niso razstavljene vitrine z »ilirskimi« vedricami, nakitom in hladnim orožjem – kakor na primer v bližnjem novomeškem muzeju – zato pa je na ogled tisto, kar je nemara še pomembnejše: resnično okolje, duh kraja, ki je nekoč kipel od življenja bojevitih in radoživih ljudi; ki so

Prebivalci Cvingerja so že v starejši železni dobi znali učinkovito vključiti naravne danosti v sistem svojih obrambnih utrd.

Del ohranjenega obzidja, ki je obkrožalo Cvinger.

Volku podoben kuža se je odžejal na izvotljenem štoru drevesa na obzidju.

živeli po zanimivih utrjenih postavah in imeli slikovite šege; ki so pod obzidjem pridelovali železo in v spoštljivih ritualih pokopavali svoje mrtve; smrt pa so povezovali z onstranskim življenjem. Zasmrtje je bilo zanje del življenja. Ta Cvinger ni knjiga in ni muzejska dvorana, niti znanstveni film ni, je le vsepremagujoča narava, po kateri so arheologi razstavili spoštljiva znamenja minulosti. V tem muzeju ni vstopnine, je le pot po gozdu, ki jo izletnik prehodi v pičli uri, ustav-

ljajoč se pred opisi in risbami na pojasnjevalnih tablah. Teh tabel je na Cvingerju šest: na pristopih, na samem gradišču, ob gomilnem grobišču in talilnicah železa. Ob poti ni muzejskih čuvarjev in razlagalcev. Le kakšna splašena srna vzbudi misel na lepo gozdno povest iz sodobnosti.

Gradišče je zrastle na zahodnem vrhu kopastega griča. Obdajalo ga je močno obzidje, najprej zgrajeno iz zemljenega, z lesom opaznega zidu. Po ostankih oranžnordeče prežgane zemlje so arheologi sklepali, da ta zid ni vzdržal napada in pobesnelega uničevanja neznanih napadalcev, zato so ga kasnejši prebivalci nadomestili s kamnitim. Dober meter debel krožni zid je bil dolg 720 metrov. Visok pa je bil tudi do nekaj metrov in okrepljen s pokončno zasajenimi bruni. Del ostankov tega obzidja je ob poti na ogled. Arheologi so tudi

odkrili kamnite temelje sicer lesenih stavb, ome-tanih z glinenim ometom. V teh stavbah in ob njih so izkopali koščke lončevine, tkalske uteži, brusne kamne in kamnite žrmlje za mletje žita. Analiza kostnih ostankov in vzorcev zemlje je pokazala, da so se Cvingerjani v glavnem hranili s svojimi poljskimi pridelki (pšenico, prosom, ječmenom) in prirejo domačih živali (ovc, koz, prašičev, krav), manj z lovom. Njihova glavna hrana je bil morda ričet. V to podobo dobrega gospodarjenja spadata tudi železarstvo in kovaštvo. Že ena sama arheološka sonda je pod obzidjem razkrila sledove 12

talilnih peči in obilo ostankov železove žlindre.

Na južnem pobočju Cvingerja lahko bistro oko vidi še ostanke resda komajda razpoznavnih 26 gomil. To so okrogle kopaste tvorbe, široke od 6 do 20 metrov. V njih so nalagali pokojnike v lesenih krstah, verjetno vsak rod v svojo gomilo, in to zaporedoma tudi po 300 let. Te gomile so skozi vso zgodovino pritegovale plenilce, dokler ni ob koncu 19. stoletja prišel k njim s svojo motiko kmetovalec Jernej Pečnik, pre-

Arheološki park se nahaja tik ob osnovni šoli. Po parku peljejo markacije, ki imajo vrisano podobo železnodobnih situl.

malo uki, a kar preveč vztrajni starinokop, ki pa je imel intuicijo Jurčičevega desetega brata in sodobnega detektiva. Po Dolenjskem je izkopal, bolje povedano razkopal, več najdišč kakor kakšna sedanja celotna arheološka generacija, seveda brez znanstvenega instrumentarija in dokumentiranja. Najdene predmete je pošiljal večinoma v dunajski prirodoslovni muzej. Od njihove prodaje je živel. Na cvingerskih gomilah pa se je pojavila tudi romantična senca vojvodinje Meklenburške. Kje so zdaj njene izkopanine z bržanovskega cvingerja, ni dokumentirano. Cvinger je tako tudi zanimivo poglavje iz povesti slovenske arheologije, v kateri so vse tiste sulice, sekire, čelade, steklene ogrlice, bronaste zapestnice, nanožnice in sponke pa tudi cvingerska situla z množico človeških likov in živali le strani, ki jih listaš drugo za drugo, duša pa ti med tem vse spokojneje stopa po lastni krožni poti k viru svojega miru, zavesti, da si zrnca na sipinah časa.

In zdaj še vprašanje, na katero pa ne bo odgovora: so bili cvingerjani naši predniki? Slovenska znanost se ne ukvarja z dokazi, da bi morda bili. Hrvati – nasprotno – zavzeto odkrivajo svojo etnogenezo. S haplogenetskimi vzorci krvi, zbranih s celotnega sedanjega hrvaškega etničnega ozemlja, ki so jih dali v analizo Američanom, strastnim iskalcem vsakršnih nacionalnih »roots«, ugotavljajo, da predniki štirih petin hrvaškega naroda že šest tisoč let živijo na svoji zemlji in da ima le petina Hrvatov haplogenetski vzorec slovanskega izvora. Hm. Tudi Slovenci bomo prej ko slej dočakali kakšno tako znanost in imeli še en razlog za prepire.